

הבחירה בתפיסת העולם

איך קטלוג ופרשנות בונים שמחה או עצבות — משיעורי "חינוך לעבודת השם בשמחה"

מאת: הרב יחיאל יעקובזון

תוכן העניינים

פרק א — אין מציאות אובייקטיבית: הבחירה שקודמת לכול

האם עצב ושמחה הם עובדה או בחירה · הניסוי הפשוט: מה כל אחד ראה באולם

פרק ב — הכלי הראשון: הקטלוג

מה זה קטלוג · סיפור: המלחמה בהורוסקופים · הניסוי המכריע

פרק ג — הכלי השני: הפרשנות

אותו מאורע, שני עולמות · סיפור: התאומים

פרק ד — מהתאוריה למעשה: המבצע בהרים

לא להצדיק את הכישלון · סיפור: מבצע שכר ועונש · ההודאה בטעות

פרק ה — סיפור אישי: התאונה שלימדה אותי להודות

הלילה בבית החולים · לרעוד מתענוג על כאב · הטרמפיסט הממורמר

פרק ו — החכם שלא בטח במזלו

סיפור: ארנק הזהב של אבן עזרא

פרק ז — סוד שמחת החיים

סיפור חסידי: לבכות כשהכול טוב · התינוק שצוחק

אין מציאות אובייקטיבית: הבחירה שקודמת לכול

בפרק זה: למה אין בני אדם שרואים את אותו הדבר; ולמה, לדברי התורה, השאלה אם אדם עצוב או שמח היא "שאלה טוטלית של בחירה" ולא תוצאה של נתונים אובייקטיביים.

נושא זה ממשיך את מה שהתחלנו לדבר עליו בפעם הקודמת: תפיסת העולם הפסימית מול האופטימית, על מה היא מתבססת ואיך היא נבנית. בפעם הקודמת הוסבר **למה** אדם בוחר לפעמים בדיכאון, מה הוא חושב שהוא מרוויח מכך. הפעם השאלה אחרת: אחרי שהוא כבר בחר, איך הוא בונה את זה שירגיש שזו המציאות. כי לרוב הוא אפילו לא מודע לכך שהוא בנה זאת בעצמו.

התורה אומרת בפירוש: השאלה אם אדם עצוב או שמח — או בלשון היום, אם הוא "אופטימי" או "פסימי" — היא שאלה טוטלית של בחירה. אין לזה שום קשר לנתונים האובייקטיביים שלכם.

זו נקודה שקשה מאוד לעכל, כי הפסימי בדרך כלל אינו מרגיש שהוא "בוחר" להיות עצוב. הוא מרגיש שהמציאות — מציאות חייו האומללה — היא זו שגרמה לו לראות את החיים כך, אף שכולו שואף לאושר. גם האופטימי, אגב, נוטה לחשוב שלפחות חלק מהאושר שלו הוא תוצאה של משהו אובייקטיבי, של "מזל". וכאן בדיוק הטעות: תפיסת העולם של כל אדם אינה מתבססת על שום דבר אובייקטיבי. קודם כול הלב בוחר. אני בוחר לראות את החיים באור אופטימי או פסימי, אני בוחר להיות מדוכדך או שמח. ורק אחרי שבחרתי — לא במודע — אני מעצב לעצמי את העולם כך שהוא יצדיק את מה שבחרתי.

הניסוי הפשוט: מה כל אחד ראה באולם

אין דבר כזה בעולם כמו "תפיסת עולם אובייקטיבית". לכל אדם יש את נקודת המבט שלו, ו"אובייקטיבי" הוא מושג מטעה כשמדובר בחוויה אנושית. קחו את המציאות הפשוטה ביותר: הרצאה. אם ישאלו כל אחת מהנוכחות מה היא ראתה באותה שעה ובאותו זמן בדיוק, לא ימצאו שתי נשים שיצליחו לתאר אותה תמונה בדיוק, כי כל אחת רואה אותה מנקודת המבט שלה.

אפילו הדוגמה הפשוטה ביותר: מי שעומד ומרצה, ומי שיושבת בקהל — כל אחת מתארת "מה ראיתי" אחרת לגמרי. אחת ראתה שמלה יפה, שנייה בקושי הבחינה בבגדים, שלישית לא הפסיקה להביט בשעון ולחשב כמה זמן נשאר. ומעניין מכולן: הדבר היחיד שאף אחת מהן לא ראתה בכלל הוא את עצמה. אדם לעולם לא

רואה את עצמו בהרצאה שבה הוא יושב — הוא רואה רק את מי שסביבו. מכל דבר קטן שתיקחו בחיים, אין שני בני אדם בעולם שרואים אותו דבר בדיוק. אפילו בשיחה בין שני חברים — כל אחד זוכר משהו אחר לגמרי ממה שנאמר, ובכל זאת שניהם משוכנעים שהם מדויקים.

המסקנה: כיוון שאין לתפיסת העולם שום בסיס אובייקטיבי, היא מתחילה תמיד מהלב. אם אני מחליט, מסיבות שכבר הוסברו בעבר, שכיף החיים הוא להיות מדוכדך, אני בוחר בכך. ומאותו רגע — בלי שום נקיפת מצפון — אני מסדר את תפיסת העולם שלי כך שהיא תשכנע אותי שזו האמת האובייקטיבית, עד שאני כבר לא שם לב שהתחלתי מבחירה. הצד ההפוך נכון בדיוק באותה מידה. השאלה המעשית שנשארת היא: **איך** בדיוק נבנית התמונה הזו, מרגע שכבר בחרנו בה? לכך יש שני כלים מרכזיים, וזה נושאם של שני הפרקים הבאים.

הכלי הראשון: הקטלוג

בפרק זה: מהו "קטלוג" — מה אנחנו בוחרים לזכור ומה אנחנו בוחרים לשכוח; וסיפור אישי ארוך ומרתק מימי הישיבה, על מלחמה במאמינים בהורסקופים, שחושף איך פועל המנגנון הזה בפועל.

מה זה קטלוג

שני הכלים העיקריים שבאמצעותם אנחנו מעצבים לעצמנו תפיסת עולם נקראים **קטלוג ופרשנות**. ההפרדה ביניהם מלאכותית במידת מה — במציאות הם פועלים יחד — אבל כדי להבין כל גורם לחוד, כדאי לבדוד אותם.

קטלוג פירושו זה: בכל שבוע עוברים על כל אחד מאיתנו אלפי מאורעות. אף אחד לא מסוגל להחזיק בראש את כולם, לשים לב לכולם, לזכור את כולם. ולכן, בלי שנבחין בכך, יש לנו מנגנון פנימי שבוחר — עוד לפני שהמאורע קרה בכלל — מה "שווה" להיכנס לתודעה ומה יידחה החוצה. מי שבנה לעצמו "מגירה" של דברים שליליים, יראה בעיקר דברים שנכנסים לאותה מגירה. מי שבנה מגירה של דברים חיוביים — יראה בעיקר אותם. שני האנשים חיים באותו שבוע ממש, ובכל זאת יוצאים ממנו עם שתי תמונות שונות לגמרי.

ההתערבות שהוכיחה שהכול "עובד כמו שעון" — גם כשהוא שקר גמור

בשנה הראשונה בישיבה קטנה שרר אצל קבוצת חברים מודה מוזרה: עיון בהורוסקופים. לא ברצינות גלויה, אלא כאותה אווירה מיסטית שלפעמים תופסת קבוצת נערים — "יש מומחים", "יש אנשים עם קשרים טלפטיים" — ומכאן קצרה הדרך לעיון במדור "מזלך לשבוע הקרוב" שבאתון. חמישה או שישה חברים, כולם מהמצטיינים בשיעור, בחורים אינטליגנטים וחושבים, האמינו שזה "עובד כמו שעון".

הדבר הפריע מאוד. במשך תקופה שלמה נאספו הורוסקופים לתוך מחברות, שורה מול שורה: מה נכתב, ואיך זה התממש בפועל. במהרה התברר שההגדרות עצמן מטושטשות ובלתי מדויקות — אבל זה עדיין לא פותר את הבעיה, כי אפשר תמיד להתווכח על מה בדיוק נחשב "התממשות". עד שיום אחד, בשיחת כיתה במוצאי שבת, הגיע הרגע: "זה הכול שקר. הכול בלוף. וזה עובד רק בגלל שזה כתוב שחור על גבי לבן — וזה משכנע אתכם." החברים כמובן לא התרשמו. "תפסיק עם הפסיכולוגיה שלך." אז הוצעה התערבות: לעמוד מול כל הכיתה ולהוכיח שזה שקר — ברמה שכולם יאלצו להודות.

ההתערבות הייתה כבדה במיוחד עבור נער בישיבה בלי גרוש בכיס — הפסד היה אומר חודשים של עבודה כדי לכסות אותה. חברים טובים ניסו למנוע את הצרה: "תסוג, תתחרט, עוד לא נודעו התוצאות." אך ההתחייבות כבר נאמרה ברבים. וכאן הפרט המכריע שלא נודע לאיש: לא הובטח לתעתק לכל חבר את ההורוסקופ **שלו**. הובטח רק "מילה במילה, בלי לשנות כלום". בפועל תועתק לכל אחד — ההורוסקופ של חברו.

שבוע אחד מהם חזר במיוחד נרגש: "יש לי הוכחה שזה מהשמיים!" בהורוסקופ שלו נכתב, לכאורה, "נזק כלכלי" — והוא באמת "הפסיד" ארבע לירות באותו שבוע: יצא לקנות נעליים, זנח חנות מהודרת מחשש למחיר גבוה, ולבסוף מצא באותה חנות בדיוק זוג נעליים בשלושים ושתיים לירות בזמן שבחנות אחרת קנה בעשרים ושמונה. "איך ידעו את זה מראש?" נשאלה השאלה הפשוטה: "אתה גם יודע שבדיוק באותו שבוע הרווחת חמש לירות ממנהל המשק, שחילק מטבעות מזל? למה זה לא נכנס לחשבון?" הוא נדהם. לא חשב על זה בכלל. הסיבה פשוטה: ההורוסקופ שם לו "מגירה" בראש בשם "נזק כלכלי" — וכל השבוע הוא חיפש, בלי דעת, דברים שיתאימו לאותה מגירה. הרווח מהמטבעות לא "התאים" למגירה, ולכן פשוט לא נרשם בתודעה.

וכך התגלה הסוד: לא היה צריך שום כישוף. מספיק לשים לבן אדם "מגרה" — נושא אחד שהוא מצפה לו — ובמשך שבוע שלם המוח שלו יחפש לבד אישורים לאותו נושא, ויתעלם משאר אלפי המאורעות שאינם קשורים אליו. מי שקיבל "רווח כלכלי" יחפש רווחים, מי שקיבל "נזק" יחפש נזקים, ובסוף השבוע כל אחד ימצא בדיוק את מה שחיפש — ויקרא לזה "נבואה שהתגשמה". התוצאה: כל מי שהאמין שהוא בדק "רטרואקטיבית" ומצא התאמה, לא שם לב שהוא בעצמו יצר את ההתאמה. יש לבני אדם צורך נפשי עמוק להאמין שהעולם מנוהל על ידי משהו מעבר לחוקים היבשים — צורך שקיים כמעט אצל כולם, גם אצל "אינטליגנטים" עם תואר, ולכן גם אם מראים להם בעליל שהשיטה שגויה, רבים ממשיכים להאמין בה, כי היא נותנת תחושת סדר בעולם.

זה עצמו הקטלוג: המגרה שמכניסים לראש בתחילת השבוע קובעת מה ייכנס לתודעה עד סופו. ילד שגדל עם התחושה "תמיד קורה לי רע" יגלה — לא בגלל שהעולם באמת כך, אלא בגלל שכל שבוע הוא סורק את המציאות בחיפוש אחר אישורים לתחושה הזו, ומתעלם מכל השאר.

הכלי השני: הפרשנות

בפרק זה: למה הקטלוג לבדו אינו מסביר הכול, שכן נפש האדם מורכבת מכוחות מתנגשים; וסיפור עוצמתי על שני תאומים זהים שעברו יחד את אותה טרגדיה — ויצאו ממנה לשני עולמות מנוגדים לחלוטין.

אותו מאורע, שני עולמות

הקטלוג לבדו אינו מסביר את כל המערכת, כי נפש האדם אינה פשוטה. יש בה כמה נטיות מתנגשות בעת ובעונה אחת: מצד הנטייה לעצבות, אני לא רוצה לזכור מאורע מסוים; מצד הנטייה לגאווה, דווקא כן רוצה לזכור אותו; מצד הרצון להקל על נקיפות המצפון, שוב לא רוצה. הרבה כוחות מתערבים, והקטלוג לבדו לא מכריע ביניהם. עיקר הפעולה נעשית על ידי הכלי השני: **פרשנות**. פרשנות כוללת בתוכה גם את הקטלוג, ועוד — היא השלב שבו אנחנו מחליטים **מה המשמעות** של מה שכבר נכנס לתודעה.

העיקרון: אותו מאורע בדיוק אפשר לפרש בשתי דרכים הפוכות. עבר עלייך קושי — את יכולה להגיד "הקושי הזה חישל אותי, בנה את האישיות שלי, עיצב אותי". ואת יכולה להגיד, על אותו מאורע ממש, "זה ריסק אותי, ניפץ אותי, הפיל אותי". זו פרשנות. אותו מאורע — את מעצבת אותו איך שאת רוצה.

אותה זוועה בדיוק, שני גורלות הפוכים לגמרי

לפני שנים רבות הגיעו למוסד לנוער במצוקה זוג תאומים זהים. חשוב שיהיו זהים דווקא, כי במחקרי התנהגות, כשרוצים לבחון השפעה של סביבה על אופי, בודקים דווקא על תאומים זהים — שכן הם הכי דומים באופיים שאפשר למצוא. בגיל שש חוו השניים יחד את הזוועה הקשה ביותר שאפשר לתאר: הם עמדו יחד בפינת החדר וראו את כל התהליך כמו עיניהם. לפי כל הספרים, לפי כל הכללים, מגיע להם — לשניהם, באותה מידה בדיוק — להיות הרוסים לכל החיים.

אחרי תקופה של נדודים בין מוסדות ואומנות, שבה איש לא הצליח להתחבר אליהם באמת, הגיעו השניים בגיל ארבע עשרה כבר כנערי רחוב, עם "תיק" של עבירות. תוך שלושה חודשים בלבד כבר אפשר היה לראות בבירור: אחד מהם הולך להצליח בחיים, והשני הולך להיכשל. אותה טרגדיה בדיוק. אותם גנים בדיוק. אותה השגחה בדיוק בשלוש השנים שלאחר מכן. ובכל זאת — שני מסלולים הפוכים לגמרי.

אחד מהם נהיה, כעבור שנים, אדם מצליח מאוד — מוכר כמעט לכולם, גם אם אי אפשר לרמוז כאן על זהותו. עיתונאי אחד שאל אותו פעם, בחיור: "תגיד לי, איך הגעת להצלחה כזאת?" תשובתו הייתה קצרה, ונאמרה בלי כחל וסרק: **"לא הייתה לי ברירה. חיים אילצו אותי להצליח."**

"לא הייתה לי ברירה. חיים אילצו אותי להצליח."

מפי אחד משני התאומים, בראיון עיתונאי

זו בדיוק הפרשנות. אותו מאורע קשה משמש לאחד "מנוף להצלחה" ולשני — "סיבה לכישלון". וזה מה שחז"ל קוראים לו פרשנות: אותו אירוע ממש, מעוצב בשתי דרכים הפוכות בהחלט, לפי הבחירה החופשית של מי שעבר אותו — או, כשמדובר בילדים, לפי מה שהמחנכים שלהם עוזרים להם לבחור.

מהתאוריה למעשה: המבצע בהרים

בפרק זה: איך להפוך את עקרון הקטלוג-ופרשנות מרעיון יפה לכלי חינוכי בשטח, אצל נערים ששברו כבר את כל הכלים הרגילים; וסיפור על מסע הליכה קשה בהרים שהפך למבחן חי בזמן אמת.

לא להצדיק את הכישלון

כשהגיעו הנערים הללו — ואחרים במצבם — למוסד, עמדה שאלה מצפונית: האם ראוי לאפשר להם "להצדיק" את כישלונם בקושי שעבר עליהם? באמת, אם ירצו, כל מה שעבר עליהם יכול לשמש הצדקה מצוינת. אבל באותה מידה בדיוק, אפשר להפוך את אותו קושי למנוף להצלחה. חשוב היה להבהיר להם, בכל שיחה ובכל וריאציה, שמה שעבר עליהם אינו הצדקה — לא לכישלון, אבל גם לא לוודאות הצלחה. הכול תלוי בבחירה שלהם.

נערים שעברו תנאי חיים קשים באמת, לא כמו תלונות שגרתיות של יום-יום, זקוקים לגישה שונה. הניסיון מלמד שבעולם הטיפולי נוטים לתת להם המון אמפתיה ואהדה, "בוכים איתם" — ובכך, בלי כוונה, קוברים אותם עוד יותר עמוק בעמק הדמעות, במקום לתת להם כלי אמיתי לצאת ממנו. חיפוש דרך שבה עקרון הבחירה-בפרשנות יעבור אליהם באמת, לא רק במילים, הוביל לניסוי מעשי.

איך הופכים מסע הליכה מתיש לשיעור על מה בכלל "קשה"

יום אחד, בלי הכנה, נכנס המחנך לחדר האוכל עצבני ונרגש, ולא — כפי שהתרגלו — מחייך ורגוע. הוא צעק על כל דבר קטן: איחורים, סחיבת רגליים, כל דבר. הנערים הביטו בו נדהמים. "אני מתעצבן שאתם מאחרים מהפנימייה לחדר האוכל — חמש דקות הליכה על שביל שטוח!" הוכרז מבצע: שבוע של שכר ועונש הדדי. אם הוותיקים יעמדו ביעדים — כולם יזכו בפרס. אם לא — כולם יישאו בעונש. בכוונה תכננו זאת כך שהעונש יהיה כמעט בלתי נמנע.

העונש: מסע הליכה ארוך בהרים. יצאו לשטח בסבלנות, חיכו שהקבוצה תתרחק קצת מהמוסד, ואז הודיע המחנך: "אני לא יכול להכריח אתכם ללכת, אבל יש כאן באזור בדואים, ואני לא אחראי — אני הולך קדימה, מי שרוצה שיישאר." הנערים, שרק לפני רגע גררו רגליים, זינקו קדימה כולם, עקפו אותו. במשך שעות ההליכה, כל ניסיון תלונה נענה באותה תשובה: "אני יודע שזה קשה, השמש כואבת, אבל אם מישהו יפתח את הפה להתלונן — אני מוסיף עוד חצי קילומטר." כך שוב ושוב, במשך כחמש-שש שעות של מסע מתיש.

אבל היה בדרך גם פרט אחר, קטן וקסום: לאורך כל המסלול, כל צמח, כל ציפור, כל אבן — קיבלו שם. שמות מומצאים, מצחיקים, מרתקים. "איך קוראים לפרח הזה? צפון-גקמאית!" הסקרנות שהתעוררה החליפה בהדרגה את התלונות. עד לסוף המסע כבר לא הייתה שום תלונה — היו רק שאלות על הבוטניקה שלכאורה גילו. אותו מסלול הליכה, אותה שמש, אותה עייפות פיזית ממש — ובכל זאת, ברגע שהוקצה לתודעה נושא מעניין "לקטלג", כל חווית ה"קושי" השתנתה מהקצה אל הקצה.

ההודאה בטעות

לימים, כשהמתח מול הצוות גבר בעקבות השיטה הבלתי שגרתית, בחר המחנך לעמוד יום אחד בחדר האוכל ולהודות בפומבי: "אמרתי לכם כשהתקבלתי כאן שאני בן אדם, ומתוקף היותי בן אדם אני שוגה — הרבה. הבעיה היא שאני מנהל שלכם, ובשגיאה שלי אתם סובלים. זה לא פייר. אני מודה: השבוע טעיתי." הנערים, שציפו לעוד עונש, קלטו במקום זאת שיעור אחר לגמרי: שגם למבוגר מותר לטעות ולהודות בכך. ההודאה עצמה הייתה חלק מהחינוך — לא פחות מהמסע בהרים. המסר המרכזי שחזר ונשנה לאורך כל אותה תקופה: "עשה אלוקים איתכם חסד, שההורים שלכם — או המחנכים שלכם — טועים, אבל יודעים שרוצים בטובתכם. מי שמתאמן לסבול טעויות של אנשים שאוהבים אותו — יש לו חיים נעימים. מי שלוקח כל דבר אליו ומתמרמר, מובטח לו אשפוז."

סיפור אישי: התאונה שלימדה אותי להודות

בפרק זה: עדות אישית קשה ומרגשת על תאונה חמורה, על הלילה שבו לא ידע אם יחיה או ימות, ועל הדרך שבה בחירת הפרשנות — להתמקד במה שנותר ולא במה שאבד — עיצבה מחדש חיים שלמים.

הנקודה שהובאה עד כה נלמדת גם מהשכל הישר, וגם — באופן אישי מאוד — מחוויה שעברה על המרצה עצמו. הוא ביקש רשות לספר אותה בציבור, כיוון שקיבל מרביתו שכך ראוי, לאחר שהתחיל לדבר על הפסוק "תחת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב מְרֹב כָּל" (דברים כח, מז).

הלילה בבית החולים

לפני יותר מעשרים שנה קרתה תאונה קשה בהרים מושלגים, שבה איבדו רבים מהחברים את חייהם. מתוך קבוצה גדולה נותרו בחיים מעטים בלבד. ההתעוררות הייתה כמו יציאה מגיהנום: חוסר הכרה, לילה, ואי ידיעה מוחלטת מה קרה. במסדרון עמוס בבית החולים, לאור נורה אדומה בודדת, לקח זמן רב להבין בכלל היכן הוא נמצא. ואז הגיעה ההבנה הנוראה: הגוף אינו זז. שום פקודה מהמוח לא עוברת. לא היד, לא הרגל, אפילו הראש לא נע ממקום למקום. ניסיונות להשמיע קול לא צלחו. "אני במלכודת" — וזו הייתה כבר תחושה כמו אחרי המוות; אפילו הספיק להיאמר בלב וידוי.

ואז, מתוך החושך, נראה פנס מרצד מתקרב: רופא תורן, עובר בלילה ממיטה למיטה, בודק לוח מתכת קטן שבו רשום מצבו של כל חולה — עברו, הווה ועתיד. הרופא התקרב. הרצון לשאול "יש לי סיכוי? אין לי סיכוי?" עמד בגרון, בלי יכולת להוציא מילה. באותם רגעים ארוכים ובלתי נסבלים התערבב הרצון לדעת עם הפחד מהתשובה — "כל עוד הוא לא אומר, אני יכול לחיות עוד רגע בהשלייה". בסופו של דבר, בחסד גדול, אבדה ההכרה שוב לפני שנאמרה תשובה כלשהי.

לרעוד מתענוג על כאב

ההתעוררות הבאה הייתה לפנות בוקר. ניסיון לרדת שלוש מדרגות בלבד. בצעד הראשון, הרגשה כאילו חותכים את הגב בסכינים. אבל דווקא הכאב הזה — הביא רעד של תענוג. מי שחשש כל הלילה שהגוף נותק לגמרי מהתחושה, גילה ברגע הזה שהעצבים חיים. "לא יכולתי לתאר מה עבר עליי, כשהבנתי שהכאב עצמו

הוא בשורה." בהמשך אישרו הרופאים: אין נזק בלתי הפיך; ההתעלפות עצמה נבעה מעוצמת הכאב, לא מאיבוד דם.

לאחר מכן החלה תקופה של פיזיותרפיה אינטנסיבית ביותר — שלושה חודשים שבהם הרופאים חזו תנועה בכיסא גלגלים בלבד. אך במאמץ עצום, מעבר למה שרוב האנשים מסוגלים לו, הושגה יכולת הליכה חלקית בעזרת מקלות תמיכה. "הרופאים אמרו לי שרוב האנשים שנפגעו כמוני היו יכולים להגיע למצב תפקודי גבוה בהרבה ממה שמגיעים אליו בפועל — פשוט כי אינם מסוגלים לעמוד בקושי של הפיזיותרפיה עצמה." גם היום נותרו מגבלות של ממש: כאבים כרוניים, קושי לעמוד זמן ארוך, קושי אפילו לקשור שרוכי נעליים, הזעה בלתי נשלטת שאינה קשורה למזג האוויר. ובכל זאת — "אני לא מסתפק במעט שנותר לי; אני הרבה יותר שמח. אני עומד היום מול אולם מלא באנשים בריאים לגמרי, כפי שהייתי פעם — ואינני מקנא."

הטרמפיסט הממורמר

המקרר הרועש שהוכיח שיש אנשים שתמיד ימצאו על מה להתלונן

זמן קצר אחרי סיום הפיזיותרפיה, בעודו נוסע לירושלים, עצר להסיע טרמפיסט בלבוש חרדי. הלה נכנס לרכב ומיד פתח בנאום מר על "מצב העולם": הכול הולך ומתדרדר, אין תקווה, הכול אבוד. במקום להתווכח, הוצע לו סיפור: משפחה שחסכה בקושי במשך זמן רב כדי לקנות מקרר חדש — ואחרי כל החיסכון, גם המקרר החדש התגלה כרועש. "אז מה אתה אומר — יש תקווה לעולם, או שכל דבר, אפילו מקרר חדש, יימצא בו פגם?"

הטרמפיסט לא נרגע. "אתה נושם, אתה רואה" — הוצע לו: "בוא נספור. היינו ארבעים חברים. רובם כבר הלכו לעולמם. אני נשאר, עם כל המגבלות שלי, ובכל זאת מודה על מה שיש." התגובה הייתה שקט, ואז וידוי קצר: "אני בן אדם עם נטיות עקרוניות חריפות. כשאני שומע סיפורים כאלה אני לא מחזיק מעמד — אני נוגע להתחיל לבכות. תן לי לחיות בעולם המטופש שלי." הבחירה, גם כאן, הייתה בידי: להישאר בפרשנות שהעולם אבוד, או לפתוח את העיניים לחסדים הפשוטים שיש בו.

"תחת אשר לא עבדת את ה' אלוֹקֶיךָ בשמחה ובטוב לבב מרוב כל."

דברים כח, מז

בפרק זה: סיפור עממי מוכר על ראב"ע (רבי אברהם אבן עזרא), על שנים של עוני ונדודים, ועל תלמידים שניסו לפתוח בפניו דלת — ועל התגובה המפתיעה שלו.

סיפור: ארנק הזהב של אבן עזרא

למה חכם עצם את עיניו דווקא כשהזהב היה על הדרך

מסופר — כסיפור עממי ידוע, לא כמקור כתוב מדויק — על רבי אברהם אבן עזרא, מגדולי החכמים בימי הביניים, שסבל שנים רבות מעוני קשה ומנדודים. לאחר שנוכל רימה אותו וסיבך אותו בחובות עצומים, נאלץ לעזוב את משפחתו ולנדוד כדי לגייס כסף לפרוע אותם. כל פרוטה שהרוויח שלח הביתה. הגיע, בין תחנוניות, ללונדון של לפני כשבע מאות שנה, שם התבקש ללמד את בני העשירים היהודים שבעיר. אף שהיה נערץ ואהוב, סירב לקבל מתנות או משכורת מוגזמת — קיבל רק את שכרו הצנוע וכלום מעבר לכך.

בני העשירים, שכאבו את מצבו, רצו למצוא דרך "לגיטימית" לעזור לו. הם ידעו שיש לו שביל קבוע שבו הוא מהלך בכל יום בין תפילת מנחה למעריב. החליטו: יניחו על השביל ארנק חדש עם מטבעות זהב — שהרי מציאה הפקר, ואין בכך משום נתינה אסורה. הם הסתתרו מאחורי השיחים לצפות בשמחתו.

אבל כשהתקרב אבן עזרא למקום שבו הונח הארנק, קרה דבר מוזר: הוא פתאום עצם את עיניו, והחל לגשש את דרכו כמו עיוור, כמעט התנגש בעץ. כך, בעיניים עצומות, פסע ישר מעל הארנק — מבלי לראותו כלל — והמשיך בדרכו. התלמידים, נדהמים ומבועתים, לא הבינו מה קרה. כעבור זמן, כשאזרו אומץ ושאלו אותו על כך, גילה להם אבן עזרא את הסוד: "שבעים שנה המזל שלי מסדר אותי, בלי יוצא מן הכלל. ודווקא הפעם, כשהרגשתי שמשהו טוב עומד לקרות לי — לא סמכתי על עצמי. לכן עצמתי את העיניים."

הסיפור הזה, למרות היותו אגדה עממית ולא תיעוד היסטורי מדויק, ממחיש נקודה עמוקה: מי שמכיר את דפוס הפרשנות החוזר של עצמו — יכול, במודע, לפעול נגדו. זו לא רק תובנה תיאורטית על קטלוג ופרשנות, אלא יישום מעשי שלה: להכיר בדפוס, ולבחור לא לתת לו לשלוט.

בפרק זה: סיפור חסידי מרגש מפולין של המאה הי"ח, וסיפור קטן על תינוק מתגלגל מצחוק — שני סיפורים המצטרפים למסקנה אחת: השמחה היא מצבו הטבעי של הנברא, לא הישג נדיר.

סיפור חסידי: לבכות כשהכול טוב

האדמו"ר שביקש מחסידיו לבכות דווקא כשהכול הולך טוב

בפולין של המאה השמונה עשרה, בתקופה מלאה צרות, רדיפות ומגפות, קרא יום אחד אדמו"ר נודע לחסידיו להתכנס בבית המדרש — ביום חול, בשעת עבודה, דבר יוצא דופן לגמרי. כולם עזבו הכול ומיהרו לבוא. האדמו"ר עמד לפני ארון הקודש ואמר: "יש לי רק שלוש דקות. חסידים יקרים, אני מבקש מכם דבר אחד: אם מישהו מכם ירגיש, בתקופה הזו, שפתאום כל הדברים מסתדרים — הדאגות נעלמות, הבעיות נפתרות, הכול הולך בדיוק כפי שהוא רוצה — ברגע שתבחינו בכך, עזבו הכול באמצע. רוצו לבית המדרש, פתחו את ארון הקודש, שימו את הראש בין שני ספרי תורה, ובכו בכי גדול. אמרו לקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, האם קרה שאין לך עוד אמן בי? זה המבט הקשה — כשנותנים לך הכול בלי מבחן."

התינוק שצחק

"דברי הבל" — התשובה שנתן רב לעצמו

מסופר על מניין קטן בבית פרטי, ובפתח הדלת ישב תינוק על הרצפה, משחק לבדו וצחק בקולי קולות. מישהו העיר בצחוק: "טוב לו — תינוקות אין להם דאגות." הרב שנכח שם הביט בו במבט חמור, ואמר: "אלו דברי הבל." הוא הסביר: התינוק אינו שמח כי אין לו דאגות. התינוק שמח כי הקדוש ברוך הוא ברא בריאה שמחה. אנחנו, המבוגרים, עצובים — לא בגלל הנתונים האובייקטיביים של חיינו, אלא **כי יש לנו מידות מקולקלות.**

וזו למעשה חתימת כל הנושא: השמחה אינה הישג נדיר שיש להשיג במאמץ עליון. היא מצבו המקורי, הטבעי, של כל נברא. מה שמפריע לה להתגלות אינו המציאות החיצונית — אלא הקטלוג והפרשנות שבחרנו לאמץ. וכיוון שבחרנו בהם, אפשר גם לבחור אחרת.

מקורות ומראי מקומות

1. דברים כח, מז — "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוֹקֶיךָ בשמחה ובטוב לבב מרוב כל".
2. סיפור עממי מוכר על רבי אברהם אבן עזרא ועל תפיסתו את "מזלו" — מסורת שבעל־פה, ולא מקור כתוב מדויק.
3. סיפור חסידי מפורסם מפולין של המאה הי"ח; שם האדמו"ר לא נמסר במקור השיעור, ולכן לא צוין.
4. עדות אישית של הרב יעקובזון על תאונה ופציעה קשה, והדרך הארוכה לשיקום.
5. עדות אישית של הרב יעקובזון על עבודתו החינוכית עם נערים במוסד לנוער במצוקה.

נכתב ונערך על ידי:

הרב יהודה טאוב

קרית אתא

ליצירת קשר: 0527139520 📞

שיעורים נוספים של הרב 🎧

ניתן לשמוע עוד שיעורים נפלאים:

קול הלשון - קול תודה: 03-6171190 📻

באתר: www.kol-toda.co.il (https://www.kol-toda.co.il/) 🌐